

Subjekty dědického práva v evropském kontextu

JUDr. Lenka Dobešová, Ph.D

Subjekty dědického práva dle NOZ (zák. č. 89/2012 Sb.)

- Zůstavitel: osoba, po níž se dědí (vždy fyzická osoba, člověk)
- Dědic: osoba, které náleží dědické právo, tzn. právo na pozůstalost nebo podíl z ní (§ 1475), může jí být fyzická osoba, právnická osoba, stát
- Dědí se okamžikem smrti zůstavitele (§1479), tzn. delační princip (opak adiční, např. ABGB)
- Odkazovník: osoba, které dědic zřídil v posledním pořízení pohledávku na vydání určité věci či věci určitého druhu nebo určité právo
- Odkazovník není dědicem (§ 1477)

Subjekty dědického práva

- Dědicky nezpůsobilý - § 1481:
 - úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, předku, potomku, manželu
 - zavrženíhodné chování proti poslední vůli (např. svedení, zfalšování, donucení, aj.)
 - možno VÝSLOVNĚ prominout
 - domácí násilí (probíhající řízení o rozvod z důvodu domácího násilí – potomek násilníka vyloučen také
 - Zbavení rodičovské odpovědnosti, zneužívání, z vlastní viny zanedbávání

Dispozice s dědictvím

- Dědic má právo se dědictví :
- Zřící - § 1484
- Odmítnout - § 1485-1489
- Vzdát se - § 1490
- Zcizit - §1714-1720

- Pořizovatel – označení zůstavitele, který pořizuje poslední pořízení
- Podle NOZ to může být
 - a) závěť (§1494-1497)
 - b) dovětek (§ 1492)
 - c) dědická smlouva (označení různé, např. účastí, či strany dědické smlouvy - § 1582 – 1593)

- Subjekty náhradnictví:
- A) obecného (§1507-1511): - dědic
- náhradník
- B) svěřeneckého (1512-1524): - dědic (někdy označovaný jako přední dědic)
- svěřenecký
nástupce

- Svědci závěti (§ 1539-1541) – svéprávná osoba, znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, ve kterém je učiněno právní jednání
- Nesmí to být dědic nebo odkazovník (výjimka je holograf. Pořízení a tři svědci)
- Vyloučena je osoba blízká nebo zaměstnanec dědice nebo odkazovníka (výjimka holograf. Pořízení a 3 svědci)
- Totéž platí o osobě tlumočnicka, pisatele, předčitatele nebo o úřední osobě

- Vykonavatel závěti §1553-1555

Dbá o řádné plnění vůle zůstavitele

Vhodné u posledních pořízeních, kde byla dědici uložena podmínka nebo příkaz

Vhodné při hlídání podmínky, za níž se má uskutečnit svěřenecké nástupnictví

„dozor“ nad hospodařením „předním dědicem“

- Správce pozůstalosti §1556 – spravuje pozůstalost, na základě povolení zůstavitelem ve formě veřejné listiny

- Správce dědictví – notář, soudem jmenovaný pro určité pozůstalostní řízení (zZřs)

- Nepominutelný dědic § 1642- 1645
- Pouze potomci zůstavitele
- Možno vydědit § 1646-1649

Právní stav do doby účinnosti nového českého zákona o mezinárodním právu soukromém č. 91/2012 Sb. (MPS),(podle z.č. 97/1963 Sb., MPSaP)

- Česká republika nebyla smluvní stranou žádné mezinárodní smlouvy, která by řešila pravomoc k projednání dědictví s mezinárodním prvkem
- Stejně tak žádný z právních předpisů Evropských společenství tuto úpravu neobsahoval.

- Právní moc českého soudu k projednání dědictví byla podle § 44 MPSaP dána vždy, byl-li zůstavitel v době své smrti občanem České republiky. Jestliže jmění patřící do dědictví po českém občanovi bylo v ČR, nebyla ohledně tohoto jmění z uvedené zásady výjimka, i kdyby např. všichni dědici byli cizinci a žili v cizině.

-
- Dalším případem výlučné pravomoci českého soudu bylo řízení o dědictví nemovitosti ležící na území České republiky.
 - Projednání dědictví po českém občanovi, které je v cizině, náleželo českému soudu jen tehdy, jestliže se takový majetek orgánům České republiky vydával nebo jestliže cizí stát přiznával rozhodnutím českých justičních orgánů právní následky (§ 44 MPSaP).
 - Šlo o případy, kdy se dědictví zanechané zůstavitelem, který byl českým občanem, bez toho, aby bylo projednáno příslušným orgánem cizího státu, přenechalo k projednání českému soudu

Hmotněprávní úprava MPSaP (zák. č. 97/1963 Sb.),

- Pokud šlo o dědictví po cizinci, které bylo v ČR, byly v § 45 MPSaP stanoveny tři případy možného projednání takového dědictví:
 - nemovitost v ČR,
 - bydliště zůstavitele v ČR a žádost dědice, který se zdržuje v ČR,
 - nevydávání dědictví cizím státem, jeho odmítnutí dědictví projednat a nepřiznávání následků rozhodnutím českých soudů v cizím státě).
- V jiných případech se soud omezil na potřebná opatření
- k zajištění majetku po cizinci (§ 45 odst. 2 MPSaP).

- Nestanovila -li mezinárodní smlouva nic jiného, potom se právní poměry dědické řídí právním řádem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době smrti (§ 17 MPSaP).
- Při použití cizího právního řádu bylo také třeba mít na zřeteli také kolizní úpravu dědických vztahů v cizím právu, jehož se mělo podle § 17 MPSaP použít.
- Šlo o to, zda ustanovení tohoto cizího práva neodkazovalo zpět na české právo nebo dále k právu třetího státu.

Cizí kolizní norma mohla oproti české úpravě, která používala jediného hraničního určovatele (státní příslušnost zůstavitele) vycházet

- z tzv. rozštěpeného dědického statutu, tj. používala jiný hraniční určovatel pro movité dědictví (státní příslušnost, domicil – *lex domicilii*) a jiný pro nemovité dědictví (místo polohy věci – *lex rei sitae*)
- Pokud notář neznal cizí právo a účastníci dědického řízení neměli možnost mu tyto informace obstarat, obrátil se notář se žádostí o zjištění obsahu cizího práva na Ministerstvo spravedlnosti

Právní úprava v zák.č. 91/2012 Sb., účinná od 1.1.2013 do 17. 8. 2015

- § 74
- (1) Pravomoc českých soudů k projednání dědictví je dána, měl-li zůstavitel v době své smrti obvyklý pobyt v České republice.
- (2) Jde-li o nemovitou věc, která je na území České republiky, je pravomoc českých soudů k projednání dědictví dána výlučně.
- (3) Neměl-li zůstavitel v době své smrti obvyklý pobyt v České republice, český soud projedná dědictví, které je v České republice, tehdy, jestliže stát, jehož orgán je pravomocný k projednání takového dědictví, ani nevydává dědictví zůstavitelů s obvyklým pobytem v České republice k projednání českým soudům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní účinky, anebo odmítne-li cizí stát zabývat se dědictvím, nebo se nevyjádří. Českým soudům přísluší vždy rozhodovat o dědictví, které na území České republiky zanechal státní občan České republiky, který měl obvyklý pobyt v cizině, jestliže o to požádá i jen některý z dědiců, který má obvyklý pobyt v České republice.

- (4) V případech neuvedených v odstavcích 1 až 3 se český soud omezí na potřebná opatření k zajištění majetku po zůstaviteli.
- (5) V případech podle odstavce 4 soud vydá účastníkům na jejich žádost potvrzení o tom, že projednání dědictví nenáleží do pravomoci českých soudů; před jeho vydáním, je-li to důvodné, provede předběžné šetření. Má-li být vydán majetek do ciziny, vyrozumí o tom tuzemské dědice a věřitele oznámením, které vyvěsí po dobu 15 dnů na úřední desce soudu; známým účastníkům se toto oznámení doručí.
- (6) Ustanovení odstavců 4 a 5 se nepoužije, má-li být majetek nepatrné hodnoty vydán vypraviteli pohřbu nebo určité osobě ve shodě s rozhodným právem.

- § 75
- Jde-li o majetek, který je v cizině, projedná český soud dědictví jen tehdy, jestliže cizí stát vydává takový majetek k projednání českým soudům, nebo přiznává právní účinky rozhodnutím českých soudů v těchto věcech.
- **Rozhodné právo**
- § 76
- Právní poměry dědické se řídí právním řádem státu, ve kterém měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti. Jestliže zůstavitel byl státním občanem České republiky a alespoň jeden z dědiců má v České republice obvyklý pobyt, použije se český právní řád.

- § 77
- (1) Způsobilost pořídit nebo zrušit závěť, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu, se řídí právním řádem státu, jehož občanem je zůstavitel v době projevu vůle nebo ve kterém má v té době obvyklý pobyt. Stejně určený právní řád je rozhodný pro způsobilost pořídit a zrušit jiné druhy pořízení pro případ smrti a i pro určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné.
- (2) Závěť je platná co do formy, jestliže forma vyhovuje právnímu řádu státu,
 - a) jehož občanem byl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí,
 - b) na jehož území byla závěť pořízena,
 - c) ve kterém měl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí obvyklý pobyt,
 - d) kterého se má použít pro právní poměry dědické, nebo by se ho pro ně mělo použít v době pořízení závěti, nebo
 - e) ve kterém je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc.
- To platí i o formě zrušení závěti.
- (3) Ustanovení odstavce 2 se použije i pro formu dědické smlouvy a jiných pořízení pro případ smrti obdobně s tím, že zůstavitelem se rozumí některá ze stran dědické smlouvy. To platí i o formě zrušení dědické smlouvy a jiných pořízení pro případ smrti.
- (4) Zůstavitel může v závěti stanovit, že se namísto jinak rozhodného práva budou právní poměry dědické řídit právním řádem státu, v němž má zůstavitel v době pořízení závěti obvyklý pobyt, a to i pro nemovité dědictví, nebo může stanovit, že právní poměry dědické, a to i pro nemovité dědictví, se budou řídit právním řádem státu, jehož občanem je v době pořízení závěti.
- (5) Smluvní strany dědické smlouvy mohou zvolit pro právní poměry dědické některý z právních řádů uvedených v odstavci 4 s tím, že zůstavitelem se rozumí některá ze stran dědické smlouvy. To platí i pro jiná pořízení pro případ smrti přiměřeně.
- § 78

§ 78

- Zůstavitelovy věci a práva umístěná na území České republiky případnou České republice, jestliže není žádný dědic; rozhodnutí o tom přísluší do pravomoci českých soudů. Za dědice se nepovažuje stát nebo jiný územní útvar nebo pro tyto případy existující instituce, ledaže by byly dědicem ustanoveným v závěti

Nařízení Evropského parlamentu a Rady Eu č. 650/2012

ze dne 4.7.2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení

- Cíl:
 - udržovat a rozvíjet prostor svobody, bezpečnosti a práva, ve kterém je zaručen volný pohyb osob
 - zajistit slučitelnost kolizních norem a pravidel pro určení příslušnosti platných v členských státech
- 4.a 5.11. 2004 přijala Evrop. Rada v Bruselu tzv. Haagský program posílení svobody a bezpečnosti práva v EU - zdůrazněna potřeba přijmout nástroj pro dědické věci, pro rozhodné právo, příslušnost, vzájemné uznávání a výkon rozhodnutí v oblasti dědictví a dále evropské dědické osvědčení
- Další krok se stejnými cíli 2009 v Bruselu přijat tzv. Stockholmský program

- Účel „Nařízení“: usnadnit řádné fungování vnitřního trhu odstraněním překážek volného pohybu osobám, které se potýkají s obtížemi při uplatňování svých práv v dědických věcech
- V evropském prostoru musí mít občané možnost předem uspořádat své dědictví
- „nařízení“ by nemělo dopadat na jiné věci občanského práva než je dědění
- Např. pro oblast darů se „nařízení“ použije jen co do otázky relevantní pro dědění, tzn. pro jejich započtení
- Vznik práva k nemovitému nebo movitému majetku nebo přechod takového práva děděním podle práva rozhodného pro dědění
- Členský stát by neměl mít narušen svůj „numerus clausus“ věcných práv, neměl by uznávat takové věcné právo, které nezná
- „nařízení“ by mělo umožnit přizpůsobit takového věcné právo právu nejbližšímu rovnocennému tomuto věcnému právu, aby mohly dědicové k nim vykonávat práva, která jim vznikla

- Požadavky pro zápis práva k nemovitému nebo movitému majetku do příslušného rejstříku vyloučeny z působnosti nařízení
- Právo členského státu, kde je rejstřík veden určí, za jakých podmínek a jakým způsobem je zápis proveden a jaké orgány jsou oprávněny kontrolovat splnění podmínek pro zápis
- Platným dokumentem pro zápis majetku z dědictví do rejstříku členského státu by mělo být Evropské dědické osvědčení
- I tak mohou orgány (např. rejstříky) žádat osobu, která žádá o zápis o doplnění informací nebo dokumentů (např. ohledně daní)
- Účinky zápisu rovněž vyloučeny z působnosti nařízení

- Obecným hraničním určovatelem pro určení příslušnosti i rozhodného práva by měl být:

- **obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti**

Při posuzování obvyklého pobytu celkově posuzovat životní okolnosti zůstavitele, zejména délku pobytu, pravidelnost pobytu, podmínky a důvody pobytu. Místo by mělo vykazovat úzký vztah k dotčenému státu

- **Není-li možno** místo obvyklého pobytu stanovit, popř. je-li to obtížné, pak
 - **stát původu zůstavitele** (tam, kde se nacházelo středisko jeho rodiny a jeho společenského života)

- Přemísťoval-li se zůstavitel střídavě mezi několika státy, aniž by se někde usadil trvale,
- Pak:
 - stát, jehož byl příslušníkemnebo
 - stát, kde měl většinu majetku

- S ohledem na určení rozhodného dědického práva může orgán projednávající dědictví rozhodnout, že se nepoužije právo, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, protože se tam např. odstěhoval krátce před smrtí a neměl k tomu to státu tzv. úzký vztah
- Orgán projednávající dědictví bude ve většině případů používat své vlastní právo
- Zůstavitel výjimečně může zvolit právo členského státu, jehož byl příslušníkem

Dědicové, odkazovníci, s obvyklým pobytem v jiném členském státě než ve kterém se projednává dědictví

- Měli by mít umožněno učinit prohlášení ohledně přijetí, odmítnutí dědictví, odkazu, povinného podílu, omezení své povinnosti hradit dluhy zůstavitele ve formě, která je stanovena právním řádem státu, v němž mají obvyklý pobyt a před soudy tohoto státu

Zamezení štěpení dědického statutu

- Z důvodů právní jistoty by se **mělo dědictví řídit právním řádem jako celek**
- **Veškerý majetek, který je součástí pozůstalosti, bez ohledu na to, zda se nachází v členském státě nebo mimo, pomocí volby rozhodného práva pro dědictví**
- Volba by se měla omezit na právo státu, jehož jsou státními příslušníky
- Je třeba zajistit vazbu mezi zůstavitelem a zvoleným právem a zabránit úmyslné volbě práva, která by mohla zmařit legitimní očekávání blízkých osob na povinný díl

- Volba práva ve formě pořízení pro případ smrti
- Zvoleným právem by se měla posuzovat i platnost tohoto právního jednání

Toto právo by mělo být rozhodné po celou dobu řízení, tj. od zahájení do přechodu majetku, který je součástí pozůstalosti, včetně otázek uhrazení dluhů věřitelům z pozůstalosti

Ochrana věřitelů

- Potenciální věřitel by měli být informováni o zahájení dědického řízení v jiných členských státech, kde se nachází majetek
- Má se zvážit možnost zavést mechanismus portálu e-justice, aby věřitelé měli přístup k relevantním informacím, aby mohli uplatnit své nároky

Dědická smlouva

- Přípustnost přijímání se mezi členskými státy liší
- Je třeba stanovit, kterým právem se má řídit přípustnost těchto smluv, věcná platnost a závaznost mezi stranami, včetně podmínek pro její ukončení
- Právem pro věcnou platnost pořízení pro případ smrti by neměla být dotčena práva osoby na povinný díl

Jednotné Evropské dědické osvědčení

- Mělo by zajistit rychlé, usnadněné a účinné vypořádání dědictví s přeshraničními dopady v unii, aby dědicové, odkazovníci, vykonavatelé dědictví či správci pozůstalosti měli možnost prokázat své právo a své postavení v jiném členském státě
- Orgán vydávající osvědčení by měl zohlednit formální náležitosti nezbytné pro zápis nemovitého majetku v členském státě, v němž se nachází příslušný rejstřík
- Žádná osoba by neměla mít právo požadovat, aby namísto osvědčení bylo předloženo rozhodnutí, veřejná listina nebo soudní smír
- Členské státy by měly určit orgány pravomocné k vydávání těchto osvědčení (soudy nebo notáři?)